

An architectural rendering of a modern building with a curved facade. The building features a large, curved window area with a grid pattern. A person is walking on a path in the foreground. The scene is framed by a grid of lines, suggesting a structural or design plan. The overall style is clean and modern.

WATERWERF

een ankerpunt in de stad

WATERWERF

een ankerpunt in de stad

Guus de Hoop

INLEIDING

Kan je architectuur vermenselijken door een gevoel tot ontwerpogave te maken? Dit is de vraag waarmee ik mijn afstudeerproject startte. Thuis is een begrip dat veel wordt gebruikt en wat sterk gekoppeld is aan de architectonische typologie huis. Zijn deze echter onlosmakelijk met elkaar verbonden en wanneer voel je je thuis? Door middel van film ben ik thuis vanuit een menselijk perspectief gaan onderzoeken. ‘Mijn Afrikaanderwijk’ bevraagt de verhouding van mens en buurt als deze dreigt te veranderen door gentrificatie. Hieruit bleek dat thuis gaat over ontmoeting en toe-eigening. De stabiliteit en onvoorwaardelijkheid die nauw verwant is aan het begrip thuis vinden die bewoners van de Afrikaanderwijk in hun de gewoontes die ze door de tijd heen je opbouwt rondom de objecten en mensen in hun wijk.

In de tweede film tekenen mensen met een migratieachtergrond hun eerste associaties bij hun thuisgevoel. De film onderzoekt of het begrip hiervan veranderd als je daadwerkelijk je huis hebt moeten verlaten. Hierin kwam sterk naar voren dat thuis niet alleen over toe-eigening en ontmoeting gaat, maar dat belichaming ook sterk verbonden is aan thuis. Thuis bleek sensorische waarnemingen met name van natuurlijke elementen te omvatten en zich op de overgangen van verschillende schaalniveau te bevinden. Om omgeving te kunnen waarnemen en er door heen te kunnen bewegen om zo een emotionele band ermee op te bouwen is het belichaming noodzakelijk, aangezien het lichaam de verbinding tussen het fysieke en cognitieve is.

Om deze beweging te specificeren in de alledaagse details, ben ik Obaida en Osama – twee statushouders uit de vorige film – gaan volgen in hun dagelijks leven. In deze korte documentaire komen opnieuw de thema’s toe-eigening, ontmoeting en belichaming aan bod en bleek dat de invulling hiervan zo specifiek is, dat ze niet op de volledige groep van mensen met een migratieachtergrond van toepassing zijn ofwel dat de thema’s zo globaal zijn dat ik mijzelf en mijn omgeving in Amsterdam ook kon herkennen in hun zoektocht naar thuis als je huis dit niet is. Zo fungeert een buurthuis voor Obaida als extern ankerpunt, een vluchtelingenopvangkamp voor Osama of een café voor de stamgasten op mijn werk. Met mijn afstudeerproject wil ik het belang van permanente plekken in de stad benadrukken die onafhankelijk van inkomen, weer of tijd toegankelijk zijn.

In de laatste film komen daarom de mensen met een migratieachtergrond samen met mensen in mijn directe omgeving in het gebruik van een specifiek ontwerp voor een ankerpunt in Amsterdam. Een ankerpunt is een intieme publieke buitenruimte met binnenruimte die georiënteerd is op de elementen. Door verloederde en vrijkomende kavels als zodanig te transformeren, kan een netwerk van ankerpunten in de stad worden gecreëerd. De film toont de transformatie van een voormalig scheepswerf aan de Hoogte Kadijk in het centrum van Amsterdam. Door middel van hoogte verschillen worden verschillende relaties tot het water te gelegd en ontstaat er ruimte voor beweging, toe-eigening en ontmoeting.

Eerst volgt een beschrijving van de bevindingen van de onderzoeksfilms. Tot slot volgt een scenario voorzien van enkele beelden van mijn onderzoeksfilm.

ONDERZOEKSFILMS

[fluisterend] Je vorm, je warmte, mijn thuis

Mijn liefste, waar ben je?

Je moet niet plotseling verdwijnen. Kom terug!

Al ben je de lach van de buurvrouw als ik haar baklava bracht.

Al ben je het bed en de vloer die onder water stonden toen mijn vliezen braken.

Bij de bevalling van mijn eerste kind, weet je dat nog?

Al ben je enkel nog de momenten waarop we fijn samen tv keken.

Al ben je bakker, de slager, de kapper op de hoek.

Al ben je het veilige gevoel waarmee ik in het donker van werk naar huis liep.

Al ben je vele kussens op mijn bed. weet je nog dat oma mij telkens weer een nieuwe gaf?

Al ben je mijn uitzicht op het water van de haven en de brug.

Al ben je het biertje wat ik samen met mijn burens in het park zo graag dronk.

Al ben je de rust die ik altijd vond door in mijn schetsboek te tekenen.

Al ben je het dekentje, dat ik keer op keer kwijt raakte. Weet je dat nog?

Al ben je de geur van het natte gras dat ik inadem als het heeft geregend.

Al ben je alle mensen aan mijn kassa die me herkennen als de dochter van Esther.

Al ben je...

Je was mijn wijk, mijn huis, mijn vanzelfsprekendheid, maar de ruimte smelt als zand dat door je vingers stroomt. Herken ik je nog in een volgende ontmoeting of houd ik niets dan deze vormeloze flarden van je over?

Mijn Afrikaanderwijk (De Hoop & De Hoop, 2022)

Inleiding

Is thuis het verhaal van de bevalling van je eerste kind? [herinneringen]

Is het de lach van de buurvrouw als je haar baklava bracht? [geluiden]

Is het het dekentje, dat je keer op keer kwijt raakte? [voorwerpen]

Zijn het de momenten waarop je fijn samen tv keek? [gewoontes]

Is het de geur van natte aarde die je inademt als het regent? [geuren]

Zijn het alle mensen aan je kassa die je herkennen als de dochter van Esther? [menselijke interacties]

Thuis is een begrip wat sterk verbonden is aan de term huis. Dit is niet vreemd in de wetenschap dat het woord thuis in het Nederlands ook zijn oorsprong kent door de samenvoeging van te en huis. Uit onderzoek naar het thuis van bewoners van de Afrikaanderwijk, een wijk die sterk aan verandering onderhevig is aan gentrificatie, blijkt echter dat thuis meer is dan het fysieke huis. De associaties van de bewoners met het begrip thuis, verwijzen niet enkel naar de bebouwde omgeving, maar ook naar objecten. Deze twee materiele aspecten maken sensorische waarnemingen mogelijk die herinneringen oproepen, gewoontes mogelijk maken en menselijke interacties te weeg brengen. In het gedicht 'Ik wens je.' van Jana Beranová (2016) waarin ze een gedwongen immigrant een waardevolle thuissituatie toewenst doormiddel van voorwerpen, wordt opnieuw duidelijk dat thuis een huis en voorwerpen beslaat en dat mensen betekenis aan hun materiele omgeving toekennen die deze waarde intrinsiek niet dragen, maar wel kunnen faciliteren.

Ik wens je een **theepot**
een **tas** vol geheimen
een **kachel** en warmte
om nooit te verdwijnen
[...]

Ik wens je een **sleutel**
een **hand** in jouw **hand**
een **schoen** en een **bal**
en veel liefs in dit land

Robbert Bevan (2016) erkent ook immateriële waarde – het liefs – dat voortvloeit uit de opsomming van objecten en gaat nog een stap verder. ‘As humans we anticipate our own mortality, but expect to be outlived, and our memory to be somehow continued, by the monument we have loved. A dead woman is one of us, but the bridge is all of us forever.’ Hij onderschrijft niet enkel de menselijke neiging om een persoonlijke betekenis te geven aan de fysieke wereld, maar beweert dat het ook een gedeelde waarde van het collectief kan belichamen op de schaal van het object, de woning, de straat, buurt, stad of natie. In deze positie wordt architectuur tastbare psychologie en kan het fungeren als krachtig middel om menselijke gedrag te sturen en herinneringen te dragen.

In de typologie huis komt het psychologische karakter van architectuur met meest duidelijk naar voren. Het huis biedt afscherming leidend tot een fysieke zekerheid. Het huis kan een gevoel oproepen, wat kan worden toegeschreven aan het mentale zekerheid en bescherming (Duyvendak, 2011). Deze cognitieve beleving geeft hierdoor betekenis aan het huis. Deze interactie tussen en fysieke en het cognitieve is belichaamd. Het lichaam kan zich passief door middel van zintuigelijke waarnemingen of actief middels beweging verhouden tot de fysieke omgeving en vormt zo de verbinding tot het cognitieve en omgekeerd. De belichaming verandert de wisselwerking tussen het fysieke en het cognitieve continue, waardoor er een ruimtelijke autobiografie ontstaat, ofwel het specifieke thuis: enkel en alleen mijn of onze context.

Deze exclusieve ritmes ontstaan en gaan door het verstrijken van de tijd. Geleidelijk kan een thuis worden opgebouwd door gewenning en toe-eigening. Een versnelling in tijd waarin het huis wordt weggevaagd, kan echter de (on)vanzelfsprekendheid van thuis doen realiseren: iets wat het referentie- of nulpunt was, is niet langer daar (Duyvendak, 2011; Jager & Veldman, 2019; Ho, 2021; Perce, 2008; Wortel, 2016).

Deze beladen realisatie is de realiteit van veel statushouders in Nederland. Ze hebben hun huis achter moeten laten en ondanks hun goedgekeurde asielaanvraag hebben veel statushouders op dit moment geen nieuwe woning toebedeeld gekregen door een groot woningtekort in Nederland. Hierdoor wordt een derde van de capaciteit van het asielzoekerscentrum in Ter Apel bezet gehouden door statushouders en blokkeren ze de doorstroom van nieuwe vluchtelingen. Enkel de Gemeente Amsterdam heeft al een huisvestingsachterstand van 448 statushouders op de gestelde taakstelling van 768 (Het Parool, 2022). De succesvolle huisvestingen betreffen voornamelijk statushouders onder de 28 jaar, omdat de Gemeente jongeren een tijdelijk contract aan mag aanbieden (Gemeente Amsterdam, z.d.; Van der Molen, z.d.).

De ambiguïteit die in de overgangsfase van de ene fysieke locatie naar de andere ontstaat, kan beladen zijn. Een nieuw begin is ten slotte veel kostbaarder in de wetenschap dat opgedane herinneringen en toekomstige dromen in een oogwenk kunnen worden weggevaagd (Beijaert & Mačkić, 2018). Zich bevindend in deze overgangsfase bevragen mensen met een migratieachtergrond vanzelfsprekend wat het begrip thuis eigenlijk betekend en ga ik met hun onderzoeken naar wat thuis is voor mensen voor wie het niet vanzelfsprekend is.

Onderzoeksvraag

Op deze manier wil ik het belang van interdisciplinariteit van vakgebieden als filosofie, antropologie, politicologie waarvan architectuur op het raakveld ligt, benadrukken om ontwerpogaven en het effect architectuur op de samenleving inzichtelijk te maken. Uit de afstand van de sociale en politieke verantwoordelijkheid die geïnterviewde architecten en stedenbouwkundigen van een wederopbouwopgave in Sarajevo doen, 'hun beroep is enkel technisch en esthetisch', en mijn eigen gemis van een interdisciplinariteit in de educatie die ik op de TU Delft gevolgd, blijkt dat namelijk dat een menselijke gevoeligheid niet vanzelfsprekend in het architectonisch werkveld is geïmplementeerd (Bădescu, 2015; Dawod, z.d.). In mijn afstudeerproject wil ik daarom onderzoeken of er vanuit een gevoel worden ontworpen kan worden in plaats vanuit een programma zodat het menselijk perspectief centraal komt te staan in een architectonische ontwerpogave.

Methodiek

Om deze menselijke gevoeligheid in beeld te vangen, heb ik gebruik gemaakt van het medium film. Madiha, Nurgül, Osja, Osama, Obaida, Trudy, Shaine en Lea – acht mensen met een migratieachtergrond, die sinds enkele maanden tot tientallen jaren in Nederland wonen – heb ik door middel van een voorgesprek geselecteerd en in twee sessies gevolgd.

De eerste sessie startte met de vraag of de participanten hun eerste associaties bij het begrip thuis konden tekenen om via een lichamelijke handeling inzicht te krijgen in hun (onbewuste) ervaringswereld.

Vervolgens heeft er een interview in een neutrale ruimte plaatsgevonden om ditmaal de subjectieve beleving van het thuis in woorden te vangen – herinneringen die niet noodzakelijkerwijs altijd overeen komen met het werkelijke thuis. Uit het onderzoek van Ghorashi (2017) naar het thuisgevoel van Iraanse vrouwen in Nederland blijkt namelijk dat herinneringen van een thuissituatie niet noodzakelijkerwijs overeen komt met het werkelijke thuis. Deze ambiguïteit trekt de feitelijkheid van de verhalen van haar onderzoeksparticipanten in twijfel, maar benadrukt de cognitieve kwaliteiten die aan fysieke plekken worden toegeschreven. Zo maakt het hun wens om zo te wonen en hun definitie van thuis niet minder

echt. middel van een observerende camera vastgelegd en waar nodig heb ik om verbale toelichting gevraagd. Tot slot heb ik aan de hand van het gesprek samen met de participant een specifiek thuismoment gekozen om in kaart brengen op basis van de Walks-on-Papermethode van Mariken Overdijk (2020). In deze cartografische wijze beschrijft de participant stap voor stap een betekenisvolle handeling en legt de onderzoeker de fysieke verplaatsing tijdens deze routine in een lijntekening vast. Door van deze methode gebruik te maken, wordt er ruimte gelaten voor de verbeelding en de identificatie van de verborgen kwaliteit van de alledaagse gewoontes.

De tweede sessie vond plaats op een door de participanten uitgekozen thuislocatie. Hier heb ik vier van de geïnterviewde personen gevolgd in hun lichamelijke interactie met de ruimte. Hun gewoontes zijn door middel van een observerende camera vastgelegd en waar nodig heb ik om verbale toelichting gevraagd.

Het eindproduct is een film waarin de zoektocht naar thuis vanuit twee perspectieven wordt belicht. Ze representeren het verhaal van Osama en Obaida, wiens verhalen de twee uiterste kanten van het spectrum van mijn acht initiële participanten belichamen. Echter zijn alle verhalen meegenomen in de resultaten en conclusies die volgen uit mijn onderzoek.

Filmbeelden

'Home is the place where family treasures moments together: happy moments, sad moments. You call that home when you're bonded with each other. [...] When we were in Denmark we had separated bedrooms but at midnight all the kids were sleeping in my bed. They wanted to be so bonded with us that at two o'clock at the midnight, you find our daughter sleeping in our blankets and then later on my sons sleep in our blankets. Omg! It's too crowded! So sometimes it bothers me but more often I enjoy that. They will be adults, they won't do it forever. So I enjoy these moments because I will remember when they were little they used to sleep in our blankets and sleep.' [toe-eigening]

madiha

'I'm an introvert I want to live alone. [...] My dream wife is someone next to my door. I have an emotional connection with her. This is what I like. Not living with me. Living beside me. [...] But the more windows that I have, the more I feel like it's home. Because I can see outside, I can have curtains, I can close them, but I can open them. I want to see outside. It's keeping yourself interacting with something not, you know, unpredictable things.' [drempel]

'I have a photo of my family. It's one picture of me and my brother. It was taken in 1980 when I was 11 months with my brother. I tried to put it in the tent and if I woke up I just look at it. It all the time dropped, because the sticker is not staying so I put it under my pillow. [...] It's not only to remember my brother but also reminds me of my whole family and their good memory, especially when I'm already 13 years out of seeing them.' [toe-eigening]

osama

‘Liefde: iedereen wil samen zitten, wil samen eten. Ik vind het wel belangrijk en leuk dat je altijd voelt dat mensen naast jou zijn. Ik vind thuis wel echt meer dan een woord. Het is een gevoel en dat gevoel komt als je je veilig voelt. Dan voel je je ook thuis. Dan zie je de mensen naast jou, die jou gaan steunen. Wie is er thuis? Familie, vader en moeder met kinderen die altijd voor elkaar zorgen. Dat is het kleine huis. Maar ook in het grote thuis voel je je veilig buiten. [...] Een keer kwam mijn broer naar mij toe met de auto. De burens kenden mijn broer nog niet. Een van mijn kinderen gaat rennen naar mijn broer. Mijn broer heeft de deur van de auto voor hem geopend en mijn kind gaat in de auto. Een van de buurvrouwen loopt op straat en ze gaat naar mij schreeuwen en gaat naar mijn broer in de auto. Dan zeg ik: ‘o nee, geen probleem.’ Ze denk dat iemand mijn kinderen wilt stelen. Dan voel je je ook toch thuis?’ [drempel]

‘Als ik naar een ander buurthuis ga, dan voel ik mij een beetje verlegen. Ik durf niet iets van water te pakken. Maar in het buurthuis naast mijn huis voel ik mij ook een beetje thuis. Ik kan daar zelf koffie pakken, dan mag ik het ook zelf afwassen.’ [toe-eigening]

obaida

‘Toen mijn zoon was overleden, toen dacht ik: ik wil niet meer in dit huis wonen. Daarom zijn we verhuisd. Hier heb ik een kamer. Er staan spullen in van mijn overleden zoon. Heel veel spullen: een bed, kast, boeken, alles. Ja, ik heb een tuin. Ik vind de tuin leuk met bomen en planten. Ik vind het echt leuk, maar ik wil graag dat mijn oudste zoon ook bij ons is. Net heb ik de kamer een beetje veranderd en opgeruimd. Eerst was alles van hem. Als ik nu naar die kamer ga dan voel ik heel veel verdriet. He’s in your heart. Ik heb een paar spullen van hem bewaard in een doos: foto’s van hem.’ [toe-eigening]

nurgül

‘Water is een element wat ons ons hele leven heeft gevormd. In Nicaragua woonde ik dichtbij het strand met Geert-Jan. We konden ook de haven zien, de boot en de maan. Op de veranda hadden we een hangmat. ‘s Avonds als iedereen naar bed ging, dan gingen we daar soms zitten. Dan hoor je de geluiden die de zee maakt. Echt mooi. Onze slaapkamer had dubbele deuren, als je die open doet, is het eerste wat je dan in de ochtend ziet is de zee en het laatste ding in de avond de zee. [...] Daarna kwamen we in Delft ook bij het water te wonen. Ik heb gemerkt en ervaren dat als ik gespannen ben of een moeilijke dag heb gehad en ik ga gewoon bij het raam zitten en ik kijk naar buiten dat geeft me een soort rust en kalmte.’
[sensorische waarneming]

‘Ik heb een lekker bankje waar ik zit en met mijn kussentjes en mijn dekentje als een soort oud omaatje. Lekker comfortabel. Voor mij hier in Nederland – vooral in de winter – helpt warme en lekkere zachte kleding mij veel. Ik doe onesies of pluizige dingen aan, sokken en dekentjes.’ [sensorische waarneming]

trudy

‘Obviously, you know you nice the sun is, but it is a completely different experience if you are in the mountains with 20 other people and you’re cycling and just really enjoying it. And when you’re cycling back. Finishing our ride, we are heading back to the ocean and the beach and we just sit there and watched the waves and just enjoy the peace.’ [...]And another core component of having friends is a braai. That’s pretty much the place where people come together and make a fire. And you cook good food on an open fire. I think it’s every South Africans fondest memories with family and friends. It’s something that brought everyone together. You can sit under the shaded area and watch the kids swim. There’s a fire and you’re standing around. Once supper was finished, right then you’d go make some bread for some cheese in it while the coals are still hot.’ [sensorische waarneming, toe-eigening]

‘On Sunday or Saturday, we clean the whole place and open up all the windows. The fresh air from the beach or the ocean would come through into the space. The sunlight would come through into the balcony. We enclosed the balcony and we’d have these benches on which we lie while the sun’s baking on you, but it’s really nice. And then you can smell this ocean. That is a priceless experience.’ [sensorische waarneming]

shane

‘Dat we ons huis hebben gekocht, was niet vanwege de geur. In ieder geval niet bewust. Het was vanwege de ramen. Ze waren vrij klein in de slaapkamer. Het waren drie kleine raampjes, omdat het een verbouwde zolderverdieping is die ze tot bovenverdieping hebben verbouwd. Dus die ramen waren destijds voor opslagkamers bedoeld en de plafonds boven zijn daardoor iets lager. Dat was voor mij meteen heel knus en heel veilig, dus dat sprak me aan. Veiligheid is heel belangrijk en dat heeft ook te maken met geluiden: dat je niet veel contactgeluiden hebt, dat je niet van die scherpe geluiden hebt waarvan je schikt. Dat het rustig is en beheerst, want je hebt het natuurlijk wel sneller in de stad dat het te veel wordt, te veel prikkels eigenlijk. Die prikkels wil je een beetje buiten houden. [...] Dat is eigenlijk thuis: ontspannen met al je zintuigen. Als je natuurlijke materialen gebruikt, is tast natuurlijk ook heel belangrijk. Ik heb een lemen muur in de slaapkamer en dat is gewoon heel fijn om aan te raken.’ [drempel, sensorische waarneming]

‘We liggen vaak met z’n drieën in bed te lezen. Het is wel een soort ritueel dat mijn zoon ons gaat uitnodigen van ‘wanneer kom je,’ als je iets anders aan het doen bent. Dan gaan we allendrie in bed liggen en dan zijn we samen, maar gaan we allendrie lezen. We doen het wel elke week. Ik vind het super gezellig altijd, want ik kan gewoon doen waar ik zelf zin in heb, maar dan zijn we wel samen. Dus iedereen heeft z’n eigen boekje. [...] Toen onze zoon jonger was, ging hij ons eerst ook uitgebreid knuffelen. Het is gewoon heel knus.’ [toe-eigening]

lea

'Nowadays, I'm in such a stressful situation, so I'm beautifying the space where I am. I try to make it warm because home is where you're comfortable. Everything in my room has quite dark colours. I have my bedding in dark blue navy colour and the competition? in dark plum colour. They are warmer and softer than light colours. [...] And of course: lighting. I never use the main light. I've got two smart bulbs and I choose green and red and purple and I can dim them.' [sensorische waarneming, toe-eigening]

osja

Resultaten

Statushouders (quotes met foto's)

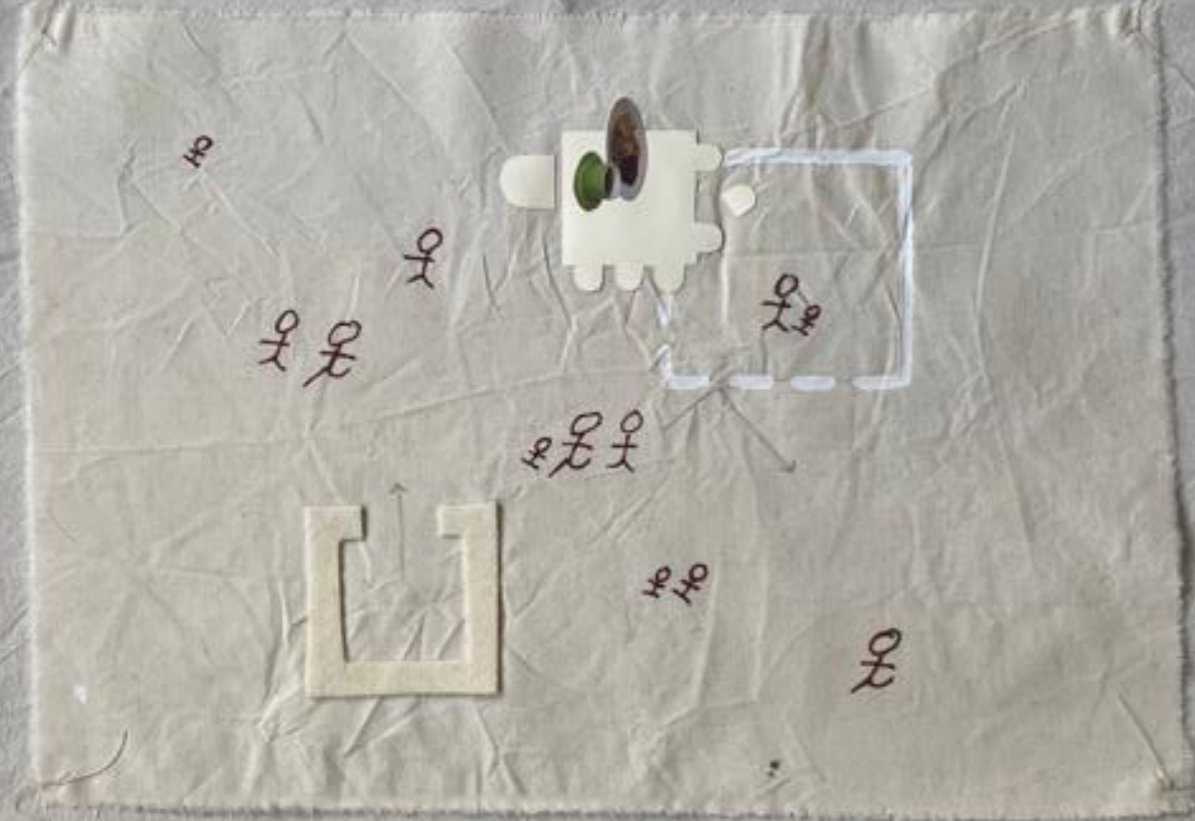
De bevindingen die uit het filmisch onderzoek volgen zijn tweeledig. Hoewel alle participanten een migratieachtergrond hadden, bleek deze gemeenschappelijke deler niet te leiden tot coherente thuisdefinities. De verhalen waren zo persoonlijk dat de overkoepelende thema's zo generiek waren dat ze ook gelden voor mensen zonder een migratieachtergrond. Er valt dus te concluderen dat ofwel een thuissituatie altijd uniek is of volledig generiek: een stabiele en veilige thuissituatie waar een drempel tussen de privé en gedeelde sfeer bestaat, waar sensorische waarnemingen van belang zijn en waar toe-eigening mogelijk is. overgangsfase bevrage mensen met een migratieachtergrond vanzelfsprekend wat het begrip thuis eigenlijk betekend en ga ik met hun onderzoeken naar wat thuis is voor mensen voor wie het niet vanzelfsprekend is.

De verhouding tussen prive en gedeeld

Het thuis blijkt zich op verschillende schaalniveaus – huis, straat, buurt, stad en land – te begeven. Met name de overgangen tussen deze schalen is van belang voor het thuisgevoel. Hoe de schaalniveaus op zichzelf functioneren is hieraan ondergeschikt, enkel Madiha en Osama benoemen hoe ze zich verhouden tot de verschillende kamers en muren in hun huis. Met name de gevel – de overgang van het interieur naar het exterieur – is veelvuldig besproken. Aangezien het thuis werd gedefinieerd als een stabiele en veilige plek, waar je kwetsbaar mag zijn, mag logischerwijs niet iedereen over deze drempel. Hoe privé tot hoe gedeeld deze exclusieve overgang is, verschilt sterk per persoon.

Zo spreekt Obaida over het kleine en het grote thuis, waarin zijn familie tot het kleine huis behoort en de buurt tot het grote huis. Zijn differentiatie is exemplarisch voor de verschillende schalen en wat Obaida betreft is de grens ertussen vaag. Iedereen mocht aanschuiven bij het avondeten, waardoor zijn moeder in het kleine huis veelvuldig voor meer dan twintig mensen kookte. Dezelfde sfeer van het kleine huis zoekt hij in Nederland op door bij het buurthuis te gaan eten, waardoor de overgang tussen het kleine en het grote huis vervaagt in tegenstelling tot Osama en Lea die graag een duidelijke scheiding behouden. Osama: 'I'm an introvert I want to live alone. [...] My dream wife is someone next to my door. I have an emotional connection with her. This is what I like. Not living with me. Living beside me.' Ondanks dat Osama graag op zichzelf is, wilt hij wel grote ramen zodat hij een visuele en auditieve connectie met de buurt – het voor hem onvoorspelbare – behoudt. Bij Lea daarentegen is de gevel een sensorisch meer gesloten barrière, maar meer permeabel voor menselijk contact. Zo kookt Lea graag voor haar vrienden.

'Dat we ons huis hebben gekocht, was niet vanwege de geur. Het was vanwege de ramen. Ze waren vrij klein in de slaapkamer. Het waren drie kleine raampjes, omdat het een verbouwde zolderverdieping is die ze tot bovenverdieping hebben verbouwd. Dat was voor mij meteen heel knus en heel veilig, dus dat sprak me aan. Veiligheid is heel belangrijk en dat heeft ook te maken met geluiden: dat je niet veel contactgeluiden hebt, dat je niet van die scherpe geluiden hebt waarvan je schikt. Dat het rustig is en beheerst, want je hebt het natuurlijk wel sneller in de stad dat het te veel wordt, te veel prikkels eigenlijk. Die prikkels wil je een beetje buiten houden.'

Sensorische waarneming

Lea maakt duidelijk dat niet elke prikkel even fijn is en het soms wenselijk is voor een veilig gevoel om je hiervoor af te schermen. Echter werden de sensorische waarnemingen van de natuur, met name water, als positief ervaren en keerde dit thema in elk interview terug. Zo zegt Trudy:

‘Water is een element wat ons ons hele leven heeft gevormd. In Nicaragua woonde ik dichtbij het strand met Geert-Jan. We konden ook de haven zien, de boot en de maan. Op de veranda hadden we een hangmat. ‘s Avonds als iedereen naar bed ging, dan gingen we daar soms zitten. Dan hoor je de geluiden die de zee maakt. Echt mooi. Onze slaapkamer had dubbele deuren, als je die open doet, is het eerste wat je dan in de ochtend ziet is de zee en het laatste ding in de avond de zee. [...] Daarna kwamen we in Delft ook bij het water te wonen. Ik heb gemerkt en ervaren dat als ik gespannen ben of een moeilijke dag heb gehad en ik ga gewoon bij het raam zitten en ik kijk naar buiten dat geeft me een soort rust en kalmte.’

Waar Trudy met name de auditieve en visuele aspecten van het water benoemd, zoekt Shane juist de geur van de zeewind en het brandende gevoel van de zon op zijn huid op:
‘On Sunday or Saturday, we clean the whole place and open up all the windows. The fresh air from the beach or the ocean would come through into the space. The sunlight would come through into the balcony. We enclosed the balcony and we’d have these benches on which we lie while the sun’s baking on you, but it’s really nice. And then you can smell this ocean. That is a priceless experience.’

Naast de sensorische waarneming van de natuur, wordt er ook meermaals gefocust op zintuigelijke waarnemingen in het interieur. Trudy zegt zich comfortabel te voelen wanneer ze is omringd door zachte dingen en Lea noemt dit ontspanning:
‘Dat is eigenlijk thuis: ontspannen met al je zintuigen. Als je natuurlijke materialen gebruikt, is tast natuurlijk ook heel belangrijk. Ik heb een lemen muur in de slaapkamer en dat is gewoon heel fijn om aan te raken.’

Toe-eigening

'Nowadays, I'm in such a stressful situation, so I'm beautifying the space where I am. I try to make it warm because home is where you're comfortable. Everything in my room has quite dark colours. I have my bedding in dark blue navy colour and the compartments in dark plum colour. They are warmer and softer than light colours. [...] And of course: lighting. I never use the main light. I've got two smart bulbs and I choose green and red and purple and I can dim them.'

Osja verwoord mooi hoe zelf verrichte handelingen sterk bijdragen aan het thuis voelen. Zo wordt het zelfstandig naamwoord 'beauty' het werkwoord 'beautifying'. Ze heeft zelf de kleuren in haar steriele witte kamer in een leegstaand kantoorgebouw verandert en per moment kan ze de kleur en intensiteit van het licht aanpassen. Ook Nurgül en Osama eigenen de ruimte toe door de indeling te veranderen. Zij maken de ruimte niet comfortabeler door schoonheid toe te voegen, maar door een plaats te maken voor herinneringen. Zo eigent Nurgül zich haar nieuwe huis toe door opnieuw een kamer in te richten voor haar overleden zoon.

Osama: 'I have a photo of my family. It's one picture of me and my brother. It was taken in 1980 when I was 11 months with my brother. I tried to put it in the tent and if I woke up I just look at it. It all the time dropped, because the sticker is not staying so I put it under my pillow. [...] It's not only to remember my brother but also reminds me of my whole family and their good memory, especially when I'm already 13 years out of seeing them.'

Toe-eigening vindt ook plaats door middel van routines. Madiha en Lea beschrijven beide een bedritueel, waarin het hele gezin samen in één bed kruipt. Ze maken duidelijk hoe de terugkerende belichaamde handeling voor verbondenheid zorgt. Zo benadrukt Madiha voornamelijk aspect verbonden te zijn met elkaar door thuis te definiëren als de plek waar familie momenten samen koestert. Lea voegt hier het verbinding met de ruimte aan doe door te zeggen dat het bedritueel naast gezellig met elkaar, ook 'gewoon heel knus' is.

Tot slot benoemt Obaida een cruciaal aspect voor om toe-eigening mogelijk te maken:

‘Als ik naar een ander buurthuis ga, dan voel ik mij een beetje verlegen. Ik durf niet iets van water te pakken. Maar in het buurthuis naast mijn huis voel ik mij ook een beetje thuis. Ik kan daar zelf koffie pakken, dan mag ik het ook zelf afwassen.’

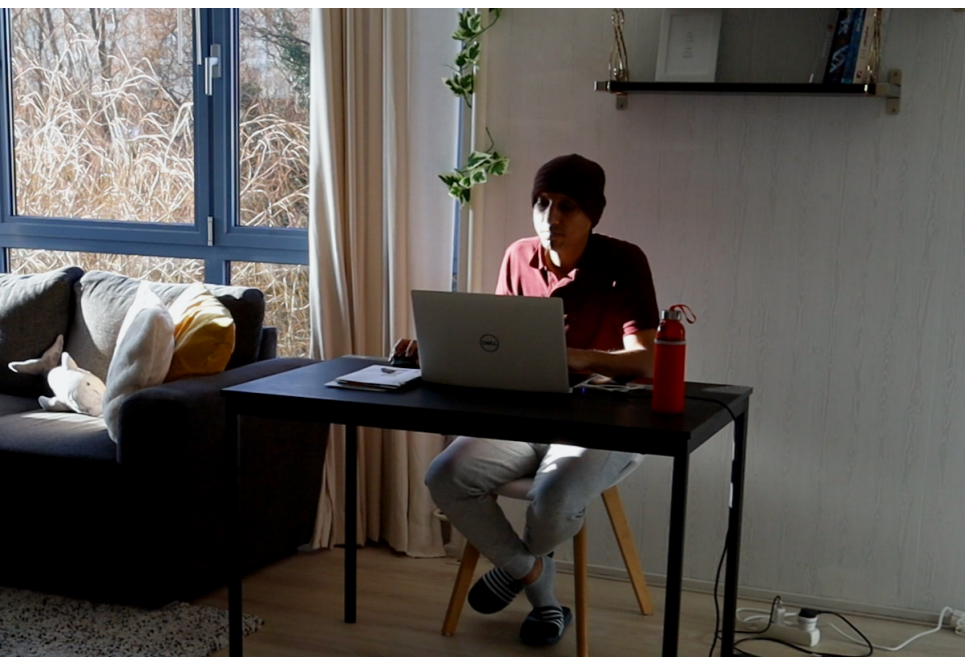
Ondanks dat je een plek nog zo graag mooi en persoonlijk wilt maken, als je er niet veilig en vertrouwd voelt dan zal je nooit de zelfzeggenenschap over je handelingen nemen om je de plek te kunnen toe-eigenen.

Conclusie

Door de lange wachttijden voor een permanente woning, zoeken de mensen met een migratieachtergrond op andere manieren naar stabiliteit en veiligheid. Ankerpunten in de stad die deze kwaliteiten bezitten, worden zo een thuis die ongeacht de bureaucratische schommelingen rondom de huisvesting toegankelijk blijft. Obaida heeft op deze manier een thuis gevonden in het buurthuis, waar hij elke donderdagavond eet. In de Beijneshal, een sporthal die met tenten tot noodopvang van het Rode Kruis is getransformeerd, heeft Osama Hoop Community opgericht waar hij kinderen les geeft, er wordt gesport en lief en leed wordt gedeeld. Hierdoor wilde de introverte Osama toen zijn droom verwezenlijkt werd en hij een appartement voor zichzelf aangeboden kreeg, er niet wonen. Het vroeg het Rode Kruis of hij in de Beijneshal kon blijven slapen totdat de noodopvang sloot, want ‘the last seven months changed my mind, changed my mentality, changed my behaviour. I want to live with the families, with the children.’

De kracht en het belang van deze ankerpunten zie ik ook in mijn omgeving in Amsterdam. Deze mensen hebben in tegenstelling tot sommige mensen met een migratieachtergrond een stabiele huisvesting, maar zoeken door omstandigheden – vaak een kleine woning of eenzaamheid thuis – ook naar een fijne plek buitenshuis. Zo iemand is Loulou, een vriendin van mij en studente aan de UvA. Ze woont in een kleine studentenkamer en is dus vaak in de bibliotheek of in een café te vinden. Leon en Michel, twee alleenstaande stamgasten komen voor gezelschap elke ochtend samen alle puzzels uit de krant maken in het buurtcafé waar ik werk. In deze visie verschillen Obaida, Osama, Loulou, Michel en Leon niet veel van elkaar en zijn ze allemaal stadsnomaden. Om dit te representeren, heb ik ook foto’s van mijn eigen leven toegevoegd aan de filmbeelden van de mensen met een migratieachtergrond.

Ondanks dat er veel plekken in Amsterdam functioneren als deze ankerpunten, zijn er weinig plekken in de stad waar je op elk moment van de dag, zonder te hoeven betalen en weersonafhankelijk, kan zijn. Op deze locaties is er dus geen sprake van de onvoorwaardelijkheid die regelmatig terugkwam in de interviews. De ontwerpopgave die voortvloeit uit deze bevindingen is het creëren van een ankerpunt in de stad die stadsnomaden onvoorwaardelijk kunnen toe-eigenen, waar de juiste verhouding tussen de privé en gedeelde sfeer bestaat en waar sensorische prikkels leiden tot ontspanning.

ONTWERPFILM

I De Badgast

BEELD 1

Een handdoek in een hand beweegt ritmisch op de beweging van de stappen. Er komt iemand aangelopen in een wat smalle straat met bakstenen gebouwen. Zacht klinken er vogels. Het is een verstilde ochtend in de stad. De heldere blauwe lucht belooft een mooie dag. De handdoek kan van een hulpbehoevende oudere zijn, het kan van een dakloze zijn, maar in dit geval is de handdoek van Amber. Een in de buurt wonende studente wiens douche kapot is.

BEELD 2

In een traditioneel Hollandse straat met bakstenen gebouwen wordt een gebouw die afwijk in hoogte zichtbaar. De bakstenen van de gevel zijn in tegelverband gemetseld. Aan de straatkant zijn hoge smalle ramen zichtbaar en achter twee grote ramen neemt Amber de plaats aan de tafel van een man over. Hij pakt zijn wandelstok die tegen de muur aangeleund stond. Hun geroezemoes wordt langzaam luider.

Oude man: 'Ik kwam toevallig langs en ik dacht: koffie!'

Badhuismedewerker 1: 'Ja, ja, ja...'

Buurtbewoner: 'Ik kom morgen weer langs.'

Badhuismedewerker 1: 'Wil je koffie of niet, thee? Nee?'

Amber: 'Nee, ik ben helemaal goed.'

Badhuismedewerker 1: [geconcentreerd hummen]

BEELD 3

Binnen heerst er een informele sfeer. Er zijn twee medewerkers druk in de weer: douches worden schoongespoten met een brandslang en van achter de toonbank wordt koffie en thee serveerd en schone kleding, zeep en handdoeken uitdeeld aan de badgasten. Twee dakloze mannen, een oudere vrouw met zeven lagen kleding en een trollie en een vrouw die een heel brood en sandwichspreek voor zich op tafel heeft uitgestald, zitten met koffie te wachten op een douche en voeren een gesprek over een fiets in de hal terwijl ze de gang met douches overzien. Over de groene deuren van de douches hangen handdoeken en wat schoenen steken wat onder de deur door. De medewerker haalt een trekker door een lege douche en loopt met wat croissantresten uit het putje in de aflopende groene puingranulaat vloer in zijn hand terug naar de balie.

Badhuismedewerker 2: 'Can I help you?'

Dakloze man 1 [uitbundig]: 'I want to take a shower!'

BEELD 4

Een close van Amber die zichzelf wast. Handen bewegen over haar rug en benen waar water overheen loopt. Ze draait wat rond en wikkelt zichzelf in een grote handdoek.

BEELD 5

Vanuit de hal wordt de wachtruimte opnieuw zichtbaar. Dezelfde mensen zitten nog aan de tafel te wachten op een vrije douche. Ditmaal wordt duidelijk dat deze met een hoogteverschil gescheiden is van het natte gedeelte. De toonbank is een verlengde van de muur. Een handdoek wordt weggetrokken: Amber is klaar met douchen, net als de dakloze man die een keer per week langskomt in de douche naast haar.

Vrouw met brood: 'Zeg dat niet Dick! Er zaten gister 180 man in dit hok!'

[gelach]

Vrouw met brood: 'Zeg is die fiets van jou? Die nieuwe fiets?'

Dakloze man 2: 'Hij heeft geen slot.'

Badhuismedewerker 1: 'Vind je hem mooi?'

Dakloze man 2: 'Heel mooi.'

Dakloze man 1: 'Au revoir, dankjewel!'

II De Zitter en de Zwemmer

BEELD 6

Terwijl Amber een douche neemt, komt ook een jonge man met een linnen totebag en een oorbel naar de badplaats. Via een pad met druk tegelpatroon wat achter oud pakhuis langsloopt, komt Sacha aan op een gerecycled asfaltstenen pad. Er groeien mossen en onkruid tussen de tegels. Hij wandelt over de betonnen rand die het asfalt pad van de half in het water liggende keien scheidt tot hij bij een onderbreking hiervan aankomt, waar hij iets verborgen zijn eigen plekje heeft om te lezen in de ochtendzon. Deze heeft hij op zijn balkon niet. Rustig slaat hij af en toe een bladzijde om. Iets in de verte zit Obaida, een man met een donkere volle baard in een sportieve jas, ook van de rust langs het water, die in de rest van de straat niet te bereiken is, te genieten. De hond van zijn buurvrouw van wie hij gitaarles krijgt, staat rustig naast hem.

BEELD 7

Twee paar benen omhuld in joggingbroeken komen aangewandeld. Sanne en Guus, twee huisgenoten die het hele jaar door zwemmen, praten geamuseerd. De vorige keer was het water zo koud geweest dat ze hun traditiegetrouwe bezoek aan de bakker na het zwemmen over hebben geslagen.

Sanne: 'We hebben niet gezwommen...'

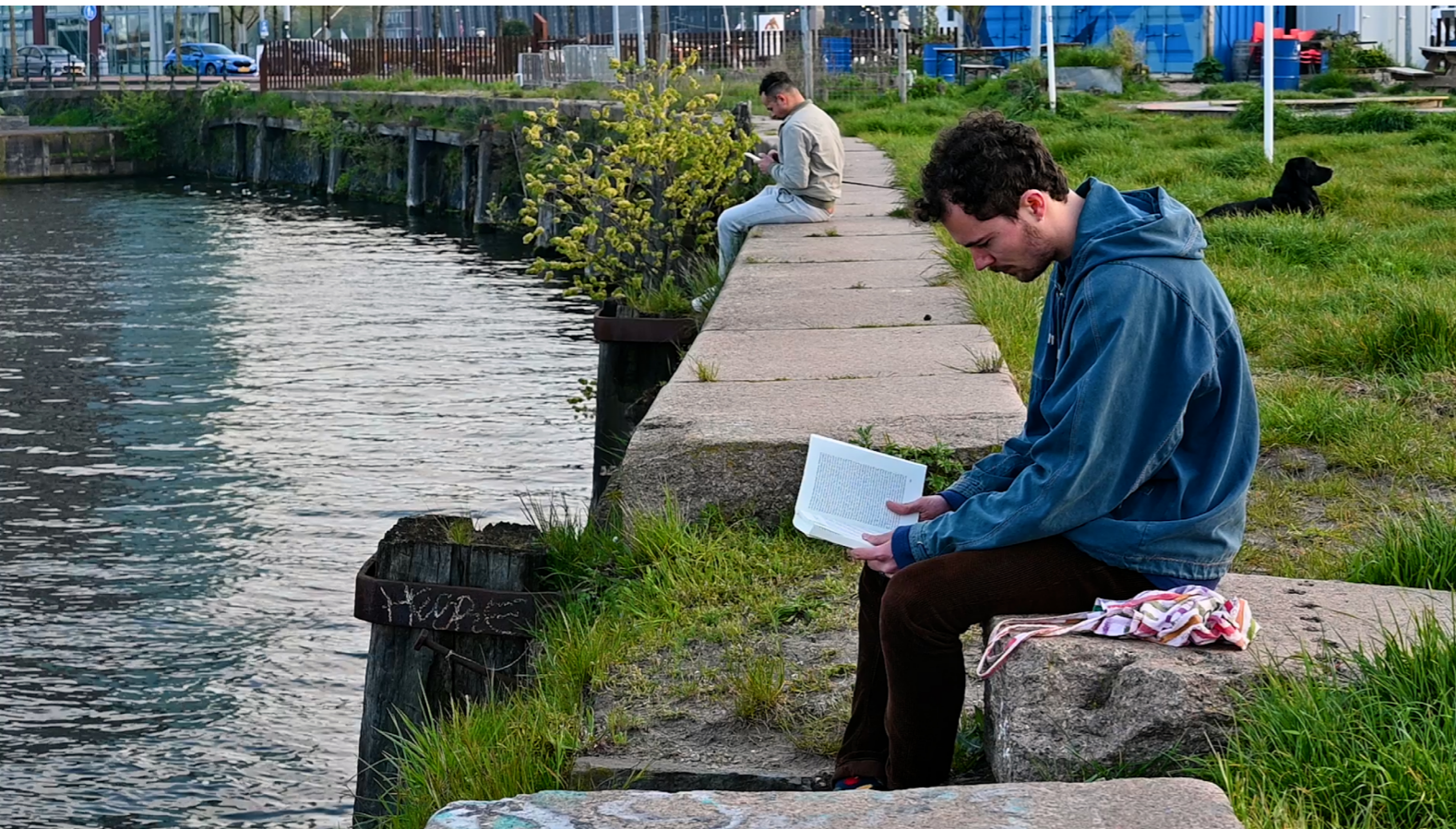
Guus [verbaasd]: Jullie hebben niet gezwommen?!

Sanne: 'Nee. Het was laat, we waren laat wakker en ik moest werken.'

Sanne [lachend]: 'De laatste keer dat we hier waren, was het heel koud! Maar nu is het wel droog!'

Guus [serieus]: Ja, dat in ieder geval.

Sanne: 'We gaan het zien Guus...'

BEELD 8

Ze lopen door de versmalde doorgang onder de constructie door en zien Sacha in een van de zitjes zijn boek lezen. Door de stemmen blaft de hond van Obaida zijn buurvrouw en kijkt Sacha op van zijn boek. Hij zwaait naar zijn buurmeisjes die langs de oude rails van de voormalige scheepswerf naar de zwemsteiger wandelen.

BEELD 9

Sanne en Guus kleden zich uit en leggen hun kleding op een hoopje op een houten steiger neer. Sanne doucht thuis ook koud en mag daarom altijd eerst het water in. Diep ademend voelt Sanne met haar voet de temperatuur van het water, waarna ze voorzichtig van het gladde trapje het water gaat en een kreetje slaat terwijl ze druk begint te zwemmen. Guus volgt.

Sanne [hard uitademend]: 'Oi je moest echt oppassen, want het is echt glad!'

Sanne: [hoge kreet]

Guus: 'Oi, ja het trappetje!'

BEELD 10

Kijkend op hun rug, zwemmen Sanne en Guus steeds verder het water in tussen de zwemlijnen die de baantjestrekking van de poedelende mensen scheidt. Hun kleding blijft achter op de steiger waar later op de dag mensen in de avondzon kunnen liggen tussen de helofytenfilterplanten die de grote steiger in verschillende gebieden differentieert.

Guus: [opgewekt]: 'Het is helemaal niet koud!'

III De Saunaganger

BEELD 11

In de middag sluit het badhuis en opent de sauna haar deuren. Tessa heeft vanmiddag vrij van haar werk bij de galerie. In plaats van yoga te gaan, spreekt ze af met haar middelbare schoolvriendin Wieke en haar broertje Tim. Bij aankomst blijkt dat Tessa haar handdoek vergeten is, maar Wieke en Tim bieden tegelijk een extra handdoek aan die ze afzonderlijk van elkaar hebben meegenomen voor in noodgevallen. Tessa zet haar laptop in één van de vakken en volgt het licht wat schuin naar binnenvalt naar de sauna. In de sauna blijkt ook een middelbaar stel te zitten. André en Marieke zijn hier voor het eerst en puffend haalt André zijn hand over zijn bezweten voorhoofd terwijl Tim een slok neemt uit zijn roze dopper en Wieke afwezig uit het hoge raam staart, waar je door het hoogteverschil alleen in de sauna doorheen kan kijken.

Wieke: 'Ja dat is waar.'

Marieke: 'Ja, het is zweten.'

[gelach]

André: 'Dus dan zit je er altijd net tegen aan en dan moest je je voor de wedstrijden ook wegen. Dan ging je met zoveel mogelijk kleding proberen hard te lopen.'

Wieke: 'O, ja ja ja.'

André: 'Om onder die magische grens te komen waar je opstond. Het was verschrikkelijk!'

Tim [afkeurend]: 'Niet heel erg gezond.'

André [resoluut]: 'Nee.'

[gelach]

Marieke: 'Sport is goed he?!'

Tim: 'Sporten hoort goed te zijn, maar...'

BEELD 12

De zitruimte naast de sauna grenst aan een atrium waar varen langzaam bewegen. Het is de enige plek in het gebouw waar zowel het interieur als de buitengevel in één blik zichtbaar zijn. Wieke besluit een douche te nemen en langzaam loopt het water over de schuine vloer richting de verhoging waar de rest van het vijftal op houten bankjes in de zitruimte aan het afkoelen zijn. Als het water hun bereikt trekt Tessa haar voeten op.

André: 'En dat kilootje scheelt heel veel he? 78 of 77 kilo. Het maakt echt geen zak uit, maar toch gaat iedereen naar de top van die klasse.'

Tim: 'Het blijkt ook heel ongezond te zijn bij vechtsporten waar ze op hun hoofd worden geslagen, omdat hun brein al een beetje uitgedroogd is en je hebt niet genoeg tijd om na het inwegen genoeg te hydrateren.'

BEELD 13

De trap van de sauna mondt uit op de houten zwemsteiger. Bovenaan de trap trekt Wieke haar armen, waarna ze op de zwemsteiger een buitendouchebeurt neemt en gaat zitten. Het water kabbelt en wat vogels fluiten. Ze opent haar ogen als haar rust doorbroken wordt door voetstappen die ze van de trap af hoort komen en ze vanuit haar andere ooghoek Sanne hijgend het water uit ziet komen.

Wieke [lachend]: 'Hee lieve schat!

BEELD 14

Een zwart shirt omhult opnieuw de blote rug van Marieke en op de achtergrond trekt André zijn sokken met gaten bij zijn grote teen aan. Het saunabezoek zit erop en het stel besluit een kopje koffie in de huiskamer te drinken.

Marieke: 'Je moet toch ergens de grens leggen.'

Wieke: 'Ja...'

Marieke: 'Maar ja, 77 kilo of 78 of 79...'

André [resoluut]: 'Oke!'

Tim: 'Ja, ik ga weer naar buiten.'

[instemmend gemompel]

BEELD 15

André en Marieke komen aan in de huiskamer die verbonden is aan de sauna. Het is een intieme en lichte ruimte met een houten gewelfplafond die de bogenstructuur via een overdekte constructie doortrekt naar binnen. Er staan wat ronde tafeltjes en er is een lange keuken met open kasten. Hierdoor ziet Marieke snel twee schone kopjes op de onderste plank staan en zet twee kopjes koffie. André kijkt door het vierkant raam uit over het plot. Het is lekker weer en ze de koffie buiten in de schaduw van de constructie op te drinken. Aan een van de tafels binnen zitten Leon en Michel omringt door kranten. De twee alleenstaande mannen zijn er elke dag om eenzaamheid tegen te gaan, maar zitten niet graag buiten. Leon [verbaasd]: 'Huh, ze zeiden dat het zou gaan regenen...'

Beeld 16

Leon en Michel zijn twee mannen met zwaar overgewicht. Michel draagt een verloederd colbert met brandgaten van zijn peuken. Hij zit altijd op een hoge kruk en Leon op een lage stoel, omdat hij niet meer op de kruk kan komen. Zijn wandelstok staat tegen de tafel geleund. Ze hebben puzzels uit vier kranten al gemaakt en om de laatste puzzelpagina in het Parool beter te bekijken staat hij op als Michel een sip van zijn koffie met drie koekjes neemt.

Michel: 'Een grond die tot een rechtszaak komt...'

Leon: 'Bodemgeheim? Bodem... Wat heb je voor letters?'

Leon en Michel [afwisselend]: 'Bodem... Bodem... Bodem!'

Leon: 'Een we moeten hier de rebus nog oplossen zo meteen.'

Leon: 'Bodempaskwijn.'

Michel: 'Wel even serieus blijven ja!'

Leon [lachend]: 'Zo serieus bodempas...'

Michel: 'Zo weinig fijnzinnig is de nieuwe postzegel...'

Michel: 'Ongelakt. Ongelikt.'

Leon: 'Ongelikt? Ja! Ongelakt?! Wat heeft lakken nou met postzegels te maken?'

V De Zitter en de Hanger

BEELD 17

Obaida wandelt over een opgehoogt pad van hergebruikte asfaltstenen, waardoor het pad aansluit op de buurt. Dit was handig toen zijn tweeling nog jonger was en ze met de kinderwagen een uitstapje langs het water maakte en sinasappelsap bij de DekaMarkt haalden. Ze trokken dan wat planten uit de grond en gooiden ze op elkaars hoofd. De planten plakken een beetje. Nu is hij alleen en ademt Obaida diep. Zijn jongerenhuisvestingstermijn van vijf jaar loopt af en dat betekent dat hij binnenkort moet verhuizen. Aangezien hij in een nieuwstadsdeel gaat wonen, komt zijn tweeling weer onderaan de wachtlijst van de creche. Het is hem soms veel om in te burgeren, te verhuizen en alleenstaande vader van een jonge tweeling te zijn. Het water maakt hem rustig.

BEELD 18

Als Obaida stilstaat, kijkt hij uit over de oude scheepswerf die langzaam het water in loopt. Er liggen wat handdoeken op de grond naast een oude rails. Een kind is aan het stoepkrijten en wat tieners delen crackers met hummus aan elkaar uit.

Elza: 'Mag ik een sigaretje uit mijn tas van jou?'

An [bazig]: 'Nee, je zit in je examenperiode en'

Bruno: 'Dan moet je zoveel roken als je wilt.'

An [afkeurend]: 'Nee, nee, nee!'

Elza [geïrriteerd]: 'Oke dan pak ik het zelf.'

An [overdreven lijkige stem opzettend]: 'Straks wordt je nog verslaafd!'

BEELD 19

Drie van de tieners zijn An, Bruno en Elza. Bruno draagt slangenleren laarzen en drinkt de rode wijn die hij net in de supermarkt heeft gehaald. An draagt grote oorbellen en een boek van Bruno Latour die ze had meegenomen, ligt ongeopend naast haar. Elza doet tevergeefs pogingen om haar sigaret aan te krijgen en bestudeert de kaarsenaansteker aandachtig terwijl ze er gefrustreerd mee schut.

Bruno: 'Wat was het laatste waar we het over hadden?'

Elza [geïrriteerd]: 'Met gala.'

Bruno: 'O ja, het was verschrikkelijk...'

An: 'Wie waren er?'

Bruno: 'Ik vind Karl Lagerfeld en Chanel gewoon ook al verschrikkelijk, dus ik had het ook wel kunnen verwachten, maar...'

An [afkeurend]: 'Heb je de hele drie uur gekeken? Jezus...'

Bruno: 'Tijdens het eten, met Karel.'

An [lachend]: 'Jouw aansteker...'

Elza: 'Maar dat is drie uur?!'

An: 'Zien jullie dit?'

Bruno: 'Iedereen is aan het... Jeetje...'

An: 'Denken jullie dat het schurft is?'

BEELD 20

Het schaduwspel van het doek over de constructie maakt Obaida kalm. De zon schijnt nu nog, maar toch voelt hij al elke druppels. Snel vlucht hij naar binnen voor het buurteten.

BEELD 21

Er klinkt uitbundig geklets en af en toe rolt er een dobbelsteen. Na het toetje is Obaida met drie andere mensen Mens Erg Je Niet gaan spelen en langzaam verzamelen zich steeds meer mensen om de tafel die zich bemoeien met de voortgang van het spel. Uitbundig onverstaanbaar geklets, af en toe rolt er een dobbelsteen. Op de achtergrond kan je door het raam de regen zien vallen. An, Bruno en Elza pakken snel hun handdoek en gaan onder de buitenconstructie schuilen.

Vrouw: 'Het is niet meer leuk hoor.'

Meisje 1: 'Hij gaat winnen!'

Obaida: 'Ik ga winnen! Toch?! Ik ben echt de ster!'

[gelach]

Vrouw: 'Opschepper! Dat opscheppen altijd...'

Vrouw [smekend]: Please!

[onverstaanbaar geklets]

Vrouw: 'Ach mensen dit wordt zielig, het gaat best wel ver eigenlijk...'

Meisje 2: 'Wie heeft er gewonnen?'

Obaida: 'Drie! Blijf nog even!'

Beeld 22

Een van de tweeling die in de hoek met lichtgevende plasticzwaarden aan het spelen was met de andere buurtkinderen, is er klaar mee. Hij krijst en trekt aan Obaida's arm. Obaida had gehoopt vanavond een ontspannen avond te hebben maar na een tijdje zijn kind te negeren, trekt hij hem onder de tafel vandaan en brengt hem naar bed. Hij woont in een statushouderscomplex in dezelfde straat en in zijn kamer van twintig vierkante meter heeft hij een camerasysteem opgehangen, zodat hij in de avond af en toe terug kan naar het buurteten.

Obaida: 'Ik ga even die kinderen laten slapen, dan kom ik terug.'

Obaida: [onverstaanbaar Arabisch] Bye!

Tweeling: Bye!

Obaida [opheugend]: 'Bye, bye! Yallah klaar nu.'

BRONNEN

Adams, D. (2011). Everyday experiences of the modern city: remembering the post-war reconstruction of Birmingham. *Planning Perspectives*, 26(2), 237-260, DOI: 10.1080/02665433.2011.550446

Assem, A., Abdelmohsen, S. and Ezzeldin, M. (2020). Smart management of the reconstruction process of post-conflict cities. *Archnet-IJAR*, 14(2), 325-343. <https://doi.org/10.1108/ARCH-04-2019-0099>

Bădescu, G. (2015). Dwelling in the Post-War City Urban Reconstruction and Home-Making in Sarajevo. *Revue d'études comparatives Est-Ouest*, 46, 35-60. 10.4074/S0338059915004027

Beijaert, L. & Mačkić, A. (2018). Lorien Beijaert & Arna Mačkić (Studio L A). In *Storefront for Art and Architecture & Team Het Nieuwe Instituut (Red.), Letters to the Mayor: Rotterdam (editie) (123-128)*. Rotterdam: Het Nieuwe Instituut.

Beranová, J. (2016). *Een haven voor alle woorden: Poezie in vertaling*. Rotterdam: Douane.

Bevan, R. (2016). *The Destruction of Memory: Architecture at War - Second Expanded Edition*. Londen: Reaktion Books.

Calame, J. (2005). *Post-war Reconstruction: Concerns, Models and Approaches*. Macro Center Working Papers, 6(20). http://docs.rwu.edu/cmpd_working_papers/20

Czarnecki, B. & Chodorowski, M.P. (2021). Urban Environment during Post-War Reconstruction: Architectural Dominants and Nodal Points as Measures of Changes in an Urban Landscape. *Land*, 10(10). <https://doi.org/10.3390/land10101083>

Dawod, B. (z.d.). *The Soul of the City*. Geraadpleegd op 5 april 2022, van <https://livingaleppo.com/bengin/>

De Hoop, A. & De Hoop, G. (Regisseur). (2022). *Mijn Afrikaanderwijk* [Film].

Duyvendak, J.W. (2011). *Politics Of Home: Belonging and Nostalgia in Western Europe and the United States*. Londen: Palgrave Macmillan.

Gemeente Amsterdam. (z.d.). *Woonruimte voor statushouders*. Geraadpleegd op 30 oktober 2022, van <https://www.amsterdam.nl/zorg-ondersteuning/ondersteuning/vluchtelingen/statushouders/woonruimte-statushouders>

Ghorashi, H. (2017) Negotiating belonging beyond rootedness: unsettling the sedentary bias in the Dutch culturalist discourse. *Ethnic and Racial Studies*, 40(14), 2426-2443. DOI: 10.1080/01419870.2016.1248462

Het Parool. (2022, 26 juli). *Amsterdamse partijen vragen om voorrang statushouders bij sociale huurwoning*. <https://www.parool.nl/amsterdam/amsterdamse-partijen-vragen-om-voorrang-statushouders-bij-sociale-huurwoning~b05a8d40>

Ho, M. (Regisseur). (2021). *Transcience* [Film].

Jager, M. & Veldman, L. (Host). (2019, november). *Selin Kuşçu* [Podcastaflevering]. In *De Verloren Tijd*. Productiemaatschappij. Geraadpleegd op 1 oktober 2022, van <https://anchor.fm/podcast-perdu/episodes/Selin-Kuu-e8he1c>

Meijer, H. (2016, 17 november). *Wederopbouw als traumaverwerking*. *Leve de grote stad*. Geraadpleegd op 5 april 2022, van https://levedegrotestad.nl/2016/11/wederopbouw_als_traumaverwerking.html

Overdijk, M. (2020, 1 september). *Mariken Overdijk: Performance Practices*. ArtEZ. Geraadpleegd op 8 november 2022, van <https://www.artez.nl/mariken-overdijk>

Perec, G. (2008). Ruimten Rondom. Amsterdam: Arbeiderspers (Espèces D'Espaces 1974, vertaald door R. Hofstede).

Pilav, A. (2020). Architects in war: wartime destruction and architectural practice during the siege of Sarajevo. *The Journal of Architecture*, 25(6), 697-716. DOI: 10.1080/13602365.2020.1800793

Somasundaram, D. & Sivayokan, S. (2013). Rebuilding community resilience in a post-war context: developing insight and recommendations - a qualitative study in Northern Sri Lanka. *Int J Ment Health Syst*, 7(3). 10.1186/1752-4458-7-3.

Van der Molen, F. (z.d.). Huisvesting statushouders Amsterdam - de feiten. NUL20. Geraadpleegd op 30 oktober 2022, van <https://www.nul20.nl/dossiers/huisvesting-statushouders-amsterdam-zo-zit>

Wortel, M. (2016). Goudvissen en beton. Amsterdam: Das Mag.

A grayscale architectural rendering of a modern building's interior. The scene is characterized by strong geometric forms and dramatic lighting. A person is walking through a narrow, brightly lit doorway, their silhouette cast against the light. The surrounding walls and ceiling are dark, creating a high-contrast environment. The overall mood is minimalist and sophisticated.

WATERWERF

een ankerpunt in de stad

Guus de Hoop
4607880

Master Architecture TU Delft
begeleiders Leeke Reinders - Suzana Milinovic - Rufus van den Ban